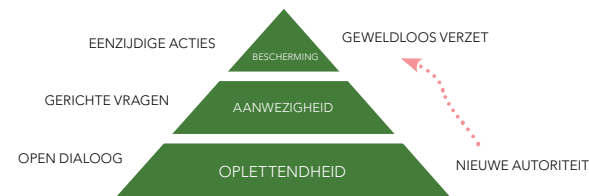

'Onze jeugd heeft tegenwoordig een sterke hang naar luxe, heeft slechte manieren, minachting voor het gezag en geen eerbied voor ouderen. Jonge mensen spreken hun ouders tegen, houden niet hun mond in gezelschap en tiranniseren hun leraren.' Eeuwen terug deed Socrates (ca. 470-339 v. Chr.) deze uitspraak, die vandaag nog actueel is. De jeugd is blijkbaar niet veranderd, maar opvoeders vragen zich steeds opnieuw af hoe met dit gedrag om te gaan.

Een generatie terug was het algemeen geaccepteerd dat je luisterde naar degenen die 'boven je waren gesteld': de meester, de politieagent, de dominee. Het kwam niet in je op om dat niet te doen, want dan volgde er straf. Opvoeden werd gekenmerkt door een strijd om de macht (wie is hier de baas?) die leidde tot angst, afstandelijkheid en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid. Deze autoritaire opvoedstijl sloeg in de jaren zestig om naar een meer liberale houding. De rol van autoriteit in onderwijs en opvoeding werd ter discussie gesteld. Autoriteit werd zelfs gezien als oorzaak van veel persoonlijke en sociale problemen. In deze antiautoritaire sfeer won de laissez-faire-opvoeding, die responsiviteit in de plaats stelde van grenzen en eisen, aan invloed. Volwassenen moesten vooral aanmoedigen, begrip tonen en afzien van iedere vorm van dwang. Een natuurlijke ontwikkeling zou een spontane groei bevorderen. Deze verwachting bleek echter niet uit te komen. Er leek een generatie op te groeien zonder doorzettingsvermogen en met een lage frustratietolerantie. Een permissieve opvoedingsstijl zorgde voor een toename van gedragsproblemen, criminaliteit en schooluitval. Ouders en leerkrachten stelden zichzelf de vraag hoe het ontstane vacuüm, het ontbreken van autoriteit, moest worden opgevuld.

door **Wil van Nus**

Professor Haim Omer ontwikkelde een krachtig antwoord op deze vraag in de vorm van geweldloos verzet of nieuwe autoriteit: een autoritatieve opvoedstijl, waarin wordt afgestemd op de behoeften en emoties van het kind, maar er tegelijk ook grenzen worden gesteld. Opvoeden bestaat uit het organiseren van waakzame

“Ik ben je ouder, ik laat je niet los. Ik hou van jou, *maar je gedrag zal ik niet accepteren*”

zorg, die in de basis bestaat uit oplettendheid. De opvoeder toont zich een ‘nieuwe autoriteit’: hij is in relatie verbonden met het kind en staat met hem in open dialoog. Deze relatie is niet gebaseerd op afstand zoals bij traditionele autoriteit, maar op nabijheid en verbondenheid. Wanneer de opvoeder bezorgd raakt, zal hij proberen meer aanwezig te zijn in het leven van het kind. Hij stelt vragen en wijst hem de goede richting. Als het kind dreigt te ontsporen, verandert nieuwe autoriteit in geweldloos verzet: de volwassene neemt eenzijdige acties, waarin hij aangeeft dat hij bepaald gedrag niet langer zal accepteren. De niveaus van waakzame zorg wisselen al naargelang het welbevinden van het kind.

De illusie van controle

Volgens Omer is het een illusie dat je controle hebt over het gedrag van een ander. Volwassenen hebben slechts zeggenschap over zichzelf en de interventies die hun ter beschikking staan. Pogingen om het kind te veranderen zorgen slechts voor strijd. Een eerste stap is daarom te de-escaleren. Door het eigen gedrag aan te passen en niet in te gaan op provocaties wordt escalatie voorkomen. Zo wordt het mogelijk met elkaar in contact te blijven en de verbindende boodschap te communiceren: *Ik ben je ouder, ik laat je niet los. Ik hou van jou, maar je gedrag zal ik niet accepteren.*

Een relatie betekent ouderlijke aanwezigheid. Door fysiek en emotioneel in de buurt te zijn ervaart het kind de waakzame zorg van zijn ouders. Veel jongeren noemen deze aandacht als het meest positieve punt van geweldloos verzet. Zij merken dat hun ouders om hen geven, ook wanneer zij regels overtreeden. Dit verbetert de wederzijdse relatie: ook ouders leren weer op een andere, meer positieve manier naar hun kind te kijken.

Steungroepen (mensen uit het netwerk van het gezin, zoals familie, vrienden, burens, school, sportcoaches) ondersteunen deze ouderlijke aanwezigheid. Ouders schamen zich vaak voor het gedrag van hun kind, waardoor zij steeds verder in een isolement terechtkomen. Hoewel het vragen van steun kan voelen als het buiten hangen van de vuile was, geven veel ouders aan dat ze het juist door deze steun volhouden en dat ze zich minder machteloos voelen.

De-escaleren alleen is niet voldoende om onacceptabel gedrag te doen ophouden. Aan ouders wordt gevraagd een zogenaamde aankondiging te schrijven: een brief, waarin zij

aankondigen dat zij bepaald gedrag niet langer zullen accepteren. Verder geven zij aan zelf dingen anders te gaan doen én zij noemen de steungroepen die hen gaan helpen.

Vanaf dat moment begint het geweldloze verzet. Iedere keer dat het onacceptabele gedrag wordt gezien, nemen ouders stelling. Zij doen dit niet door uit te leggen, door te overleggen of compromissen te sluiten. Dat leidt alleen maar tot discussie en strijd. Ouders nemen, eventueel vergezeld van steungroepen, stelling door een *sit-in* te houden. Tijdens een *sit-in* vertellen ouders hun kind welk gedrag zij niet langer zullen accepteren en vragen zij om een oplossing. Daarna wachten zij zwijgend op een antwoord, soms wel een uur lang. De bedoeling van de *sit-in* is de boodschap te communiceren: dit accepteren wij niet langer!

Door consequent vol te houden en er voortdurend op een kalme manier in een *sit-in* op terug te komen, zal het gedrag veranderen en ten slotte stoppen. Belangrijk is het ijer te smeden als het koud is, dus pas een *sit-in* te houden als alle partijen zijn afgekoeld. Daarnaast laten ouders in relatiegebaren zien dat zij van hun kind houden (zoals samen iets leuk doen, het lievelingseten van het kind klaarmaken), ondanks dat het kind niet luisterde.

CASUS

De 14-jarige Remco ging al bijna een jaar niet meer naar school; hij was voor de tweede keer geschorst. Hij was brutaal tegen alle docenten, negeerde hun opdrachten en nam andere leerlingen mee in zijn negatieve gedrag. Remco gaf toe dat hij geen lieverdje was. Hij had al twee taakstraffen achter de rug: één omdat hij een fiets had gestolen, een tweede omdat hij illegaal vuurwerk had afgestoken. Remco deed er onverschillig over: ‘Boeit mij niet. Ik ga wel prikken in het park. Hoef ik tenminste niet naar die ...school.’ Leerplicht en school hadden het opgegeven: schorsen, boetes, waarschuwingen, maar ook gesprekken en persoonlijke aandacht konden hem niet motiveren om weer naar school te gaan.

Ook thuis ging het niet goed. Hij zat de hele dag achter de computer en aan het eind van de middag verliet hij stevast het huis om diep na middernacht thuis te komen. Zijn ouders waren ten einde raad en schaamden zich voor hun zoon. Ze kregen goedbedoelde adviezen – ‘Pak hem aan; laat hem een week bij mij komen, dan zal ik hem leren hoe

hij moet luisteren’ – waardoor ze zich nog machtelozer voelden. Ze isoleerden zich steeds meer van vrienden en familie, soms vluchtten zij zelfs het huis uit voor Remco's gedrag. Als hij zijn zin niet kreeg, sloeg hij hen. Eigenlijk zouden zij aangifte moeten doen, zeker na de laatste keer toen hij zijn moeder van de trap had geduwd waarbij zij haar arm had gebroken. Tegen de arts zei ze dat ze van de trap was gevallen. Remco had haar bedreigd: ‘Als je mij verlinkt, zal ik zorgen dat je het de volgende keer niet meer kunt navertellen!’

Doordat ouders zich schaamden en school het eigenlijk had opgegeven, kreeg Remco alle ruimte voor zijn onacceptabele gedrag. Zijn moeder durfde er niet tegenin te gaan. Remco merkte dat zij bang was en toegaf ‘om de lieve vrede’. Zijn vader werd er alleen maar boos om, zo boos dat ruzies vaak eindigden in fysieke aanvaringen. ‘Tot die keer dat hij een mes uit de la pakte; toen heb ik de politie gebeld.’

Ouders konden de problematiek niet langer verstoppen en zochten hulp. Ze moesten leren de-escaleren: niet reageren op uitdagend gedrag door te zwijgen of uit de situatie te gaan. Ze informeerden hun netwerk over Remco's gedrag, zodat men kon aangeven of men ouders wilde steunen in hun verzet.

In een aankondiging lieten ouders Remco weten dat zij het opstandige gedrag en het spijbelen niet langer zouden accepteren. Deze aankondiging werd voorgelezen in aanwezigheid van een aantal steungroepen. Zodra Remco het in de aankondiging genoemde gedrag liet zien, zorgden ouders ervoor eerst weer rustig te worden. Vervolgens gingen zij op zijn kamer zitten en vertelden rustig maar stellig dat zij dit gedrag niet langer wilden accepteren. De *sit-in* werd steeds herhaald zodra Remco het onacceptabele gedrag liet zien. Door vol te houden en er voortdurend op een kalme manier op terug te komen, veranderde zijn gedrag.

Samen met zijn ouders en een familielid in wie hij vertrouwen had, werd een school gezocht waar hij een nieuwe start wilde maken. Al na twee weken spijbelde Remco

echter weer. Hij dacht dat school dat, net als zijn vorige school, niet aan zijn ouders zou melden. Toen dat wel zo bleek te zijn, volgde weer een moment van zitten en nadenken. Dit werd net zo vaak herhaald tot Remco stopte met spijbelen.

Remco gaat intussen weer naar school, hij heeft weer perspectief. Zijn ouders voelen zich minder machteloos en kunnen met steun van anderen weer de waakzame zorg bieden die Remco nodig heeft.

Het effect van geweldloos verzet

De geschetste casus lijkt een gunstige uitzondering, maar onderzoeksresultaten uit Israël en Duitsland tonen een forse vermindering van gedragsproblemen bij jongeren vanaf 12 jaar. Geweldloos verzet wordt momenteel ingezet in diverse contexten van ambulante jeugdhulpverlening en in het onderwijs. Daarnaast is sprake van een verbreding van de doelgroep, namelijk kinderen in de basisschoolleeftijd, én naar specifieke aandachtsgebieden als schoolweigering, diabetes en overlast gevende jongeren in de wijk. Movisie onderkende geweldloos verzet als effectieve methodiek.

In Nederland wordt momenteel wetenschappelijk onderzoek gedaan in de residentiële setting. Geweldloos verzet lijkt daarin voorsnog effectiever dan traditionele programma's die gebaseerd zijn op straffen en belonen. Het succes ontstaat vooral omdat verbinding met het kind wordt gezocht. Door ook zijn omgeving in te schakelen wordt de kans op blijvende verandering vergroot: ouders kunnen ook op langere termijn gebruikmaken van de interventies die zij hebben geleerd. Geweldloos verzet is daarmee een veelbelovende methodiek, die zowel in gezinnen als op scholen toepasbaar is. ★

WIL VAN NUS is thuisbehandelaar bij De Banjaard in Den Haag, een expertisecentrum voor kinderen en jongeren met psychiatrische problemen en een lichte verstandelijke beperking. Zij werkt dagelijks vanuit de methodiek geweldloos verzet. Daarnaast traint zij als zelfstandige (vanuit VraagKracht Zuid-Holland) ouders en professionals in nieuwe autoriteit/geweldloos verzet. Zij is auteur van het boek *Geweldloos Verzet op school. Het ijer smeden als het koud is* (Huizen: Uitgeverij Pica, 2015).